

ELS VENTS

Els pescadors de l'Estartit, el primer que feien cada matí en sortir al carrer, era mirar enlaire per observar l'aspecte del cel; (1) el mateix feien al vespre abans d'anar-se'n a dormir. Una llambregada ràpida al firmament els permetia de conèixer com podria evolucionar el temps; sobretot deixava entendre quina mena de vent faria i gairebé la intensitat que podria tenir, cosa imprescindible de saber a la bestreta; car si en l'època de «tirar el bou» no encertaven bé de com s'aniria presentant el temps en el transcurs del dia, podien perdre la diada de treball; o bé si en les nits d'aspecte dubtós no calibraven amb força exactitud com podrien transcórrer, s'arriscaven a haver d'interrompre el son per a córrer a salvar les embarcacions de la inclemència de la mar.

El vent era l'únic motor amb el qual es comptava en la pesca de ròssec. Per altra part, les pesques que requerien més bon temps també podien tenir amb el vent un destorb si bufava més del compte. Per aquests motius era imprescindible de saber llegir que anunciava el celatge amb els núvols o amb les boires.

Els gronys i boires arrapats al cap de Begur de bon matí, anunciaven forta garbinada; des de mitja tardor fins a mitja primavera, un llampegueix seguit, amb alguns núvols cap al mateix lloc, a l'hora d'anar a dormir, indicava que l'endemà el temps no seria gaire bo, i que vindria d'aquella direcció. Per les barres nuvoloses arran d'aigua, situades cap al nord-est, deduïen gregalada forta; si aquests mateixos senyals es manifestaven a l'est, pronosticaven llavantada. Els núvols solts, esparracats, que a un parell o tres de quilòmetres d'altura devallaven del nord molt de pressa, com si baixessin per un pendent sobtat, donaven a entendre que no trigarien pas gaire a sentir-se les primeres ratxes

(1) El nostre avi deia: «El porc no va pas ésser bon mariner perquè no mirava enlaire».

de tramuntana, sobretot si ja se'n remenava el tràngol. Els cúmuls d'aspecte fosc que en els mesos d'agost i de setembre treien el cap per darrera Roca Corba a mig dematí, eren presos com a senyals de grop a la tarda.

Però no ni havia prou de fiar-se només de l'aspecte que presentava el cel, calia conjugarlo amb el que ofería el mar: calia fixar-se bé en la direcció que portava el tràngol, i considerar també, si era espès, llarguer, i si hi havia cops de mar «sotaigats»; l'època de l'any que es travessava, era una altra data que no es podia pas oblidar, car segons la temporada, els corrents d'aire de les capes superiors de l'atmosfera no devallaven arran de terra: o bé la tramuntana no passava del golf de Roses; o el garbí s'aturava al cap de Begur.

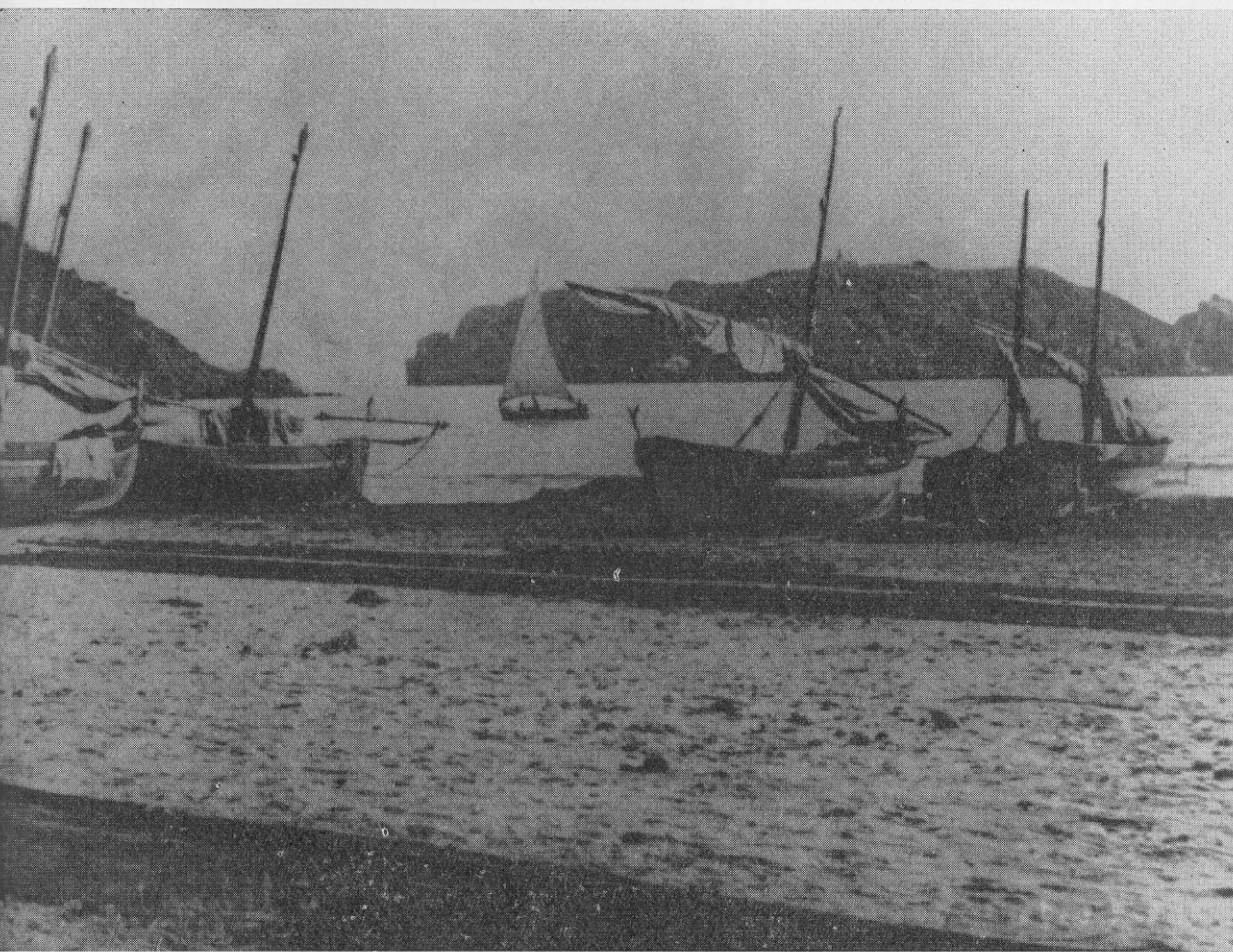
La predicció del temps, tant pel que es referia al vent com a la pluja, constituïa una veritable ciència empírica, una metereologia popular amb dites i refranys acumulats per generacions.

Com succeeix amb tot, sempre hi havia homes més assenyats, d'un esperit d'observació més afinat, la predicció precisa i encertada dels quals era talment considerada com a oracle.

Amb la nomenclatura dels vents s'afinava tant, que amb una sola paraula es donava idea de la intensitat i de la direcció. Mentalment, sense quasi adonar-se'n, consideraven dividit el cercle de l'horitzó en quadrants o quarts; aquestes quarts no corresponien pas als clàssics quadrants geogràfics, els quals comencen i acaben exactament en els quatre punts cardinals; en canvi, les quarts utilitzades pels pescadors, arrenquen al bell mig de cada quadrant, i reben el nom del vent que hi domina, ço és: la quarta nord o de tramuntana, la de llevant, la de migjorn i la de ponent.

Dins la quarta nord, hi bufen el mestral, la tramuntana, les provences i el gregal (*gargal* diem ací); aquesta quarta comprèn del N. O. al N. E., i els vents hi tenen l'ordre esmentat. Les provences, que bufen del N. nord-est, també conegudes amb el nom de «vent a la fredor», són produïdes per les entrades d'aire polar, que a través del centre d'Europa penetra per la part oriental dels Pirineus i porta les glaçades a tot l'Empordà. Els tres primers vents són secs i vénen d'en terra, tot i que les provences en alguns llocs baixen fregant la vora del mar. En canvi, el gregal és un vent humit; les gregalades a l'hivern solen portar aigua. «Mal temps! Gargal i aigua!», solien dir.

Els vents del nord, a la nostra terra, vénen d'un sistema de baixes pressions que envaeix el golf del Lleó i atrau l'aire polar a través del nostre continent. Per sort, a Europa, tenim la barrera dels Alps; i, a l'entrada del nostre territori, la dels Pirineus. Orientades d'oest a est, tan l'una com l'altra, barren força bé el pas als vents glaçats que provenen del nord i del centre d'Europa. Això fa que la majoria d'aquests corrents no passin del migdia de França; i, del Pirineu en avall, ens permet de conservar un clima força més suau que no pas als països d'igual latitud situats a d'altres indrets d'Europa, i sobretot, que als de la part oriental d'Amèrica del nord, i de l'Àsia pel costat del Pacífic, llocs on les muntanyes, orientades altrament, deixen passar les devastadores onades de fred,

Bella visió de L'Estartit en la plenitud de l'època de la navegació a la vela,
saturada d'encís mariner.

(Antiga fotografia, reproduïda per J. Bosch)

que a les costes d'Amèrica baixen de Groenlàndia, de la península del Labrador i d'Alaska; i a l'Àsia, de la Sibèria i de Kamxatka. Notem, encara, que un dels factors que més contribueixen al clima extremat de les costes orientals d'aquells dos grans continents, són els corrents d'aigua glaçada que baixen del nord. Per tal de donar idea de com influeixen els corrents del mar en les temperatures d'aquelles terres, només ens cal dir que, a l'Amèrica del nord, els corrents freds del Labrador arrossegueu els icebergs fins prop del 36° de latitud (tinguem en compte que Nova-York queda al 41°, latitud que correspon al sud de les terres tarragonines). A l'Europa, aquelles muntanyes de glaç no passen del paral·lel 64, el qual té el seu pas pel sud d'Islàndia i per la part central de Noruega. També, els corrents de les Kuriles, a l'Àsia, durant l'hivern fan arribar llur fredor fins al paral·lel 38.

I tornem a les nostres quartes.

La quarta de llevant, agafa des de gregal fins a xaloc, amb el llevant al mig. El llevant és el vent que, en les costes de per aquí, aixeca els temporals més furients. També, a l'hivern, ens duu els aiguats més forts. Força popular és la dita: «El ponent la mou i el llevant la plou». El xaloc bufa del sud-est, en posició simètrica del gregal, tots dos respecte del llevant. Sovint entra amb unes ratxes impetuoses, huracanades, i amb força pluja, aixeca ràpidament onades imponents; en mar promou aquell mal temps conegut per «mar de llamp». Tant el xaloc com el llevant, tenen el naixement al Sàhara, corren amb molta rapidesa cap al nord, i arriben secs i abrusadors a la costa mediterrània de l'Àfrica; en creuar el mar, es carreguen d'humitat, i atenyen el nostre litoral com a vents temperats i humits.

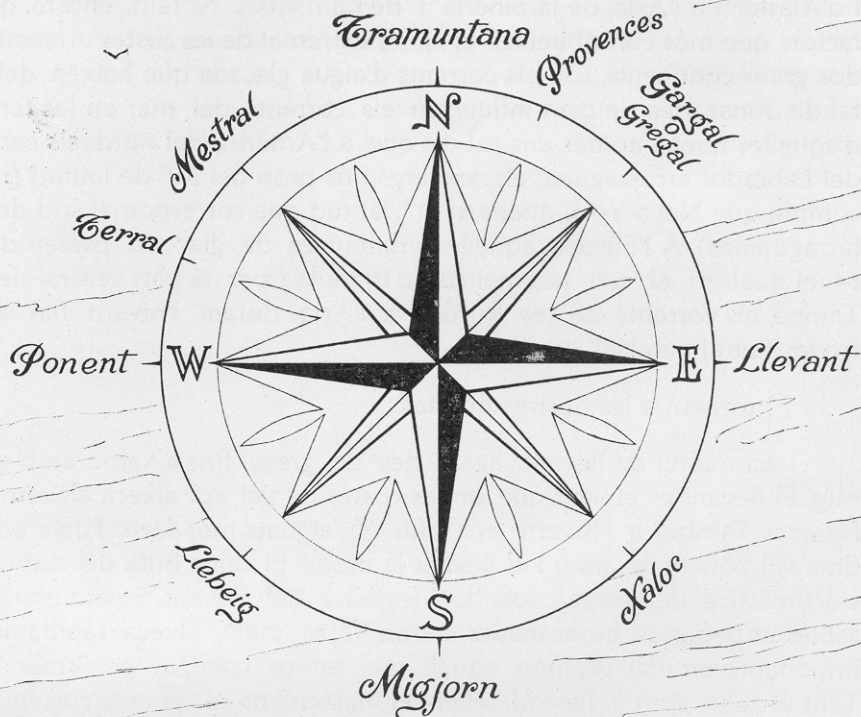
Els vents que bufen dins la tercera quarta, són coneguts amb el nom de «vents de garbí» o «vents a garbí», com indistintament els diem. Van des del límit del xaloc fins al sud-oest.

El garbí rodó és conegut amb el nom de migjorn. Aquí, ens ve just de Begur. A tota l'altra meitat d'aquest quadrant, per la part occidental, hi bufa el llebeig. També tots aquests vents són molt carregats d'humitat; segons l'època o la intensitat i l'hora en què bufen, poden portar pluges i mal temps.

La darrera quarta, la de ponent, comprèn des del llebeig fins al mestral; d'aquest sector vénen el ponent i el terral; són vents secs i calents, àdhuc a l'hivern; l'estiu ho abrusen tot; no solen pas durar gaires dies, i després de fortes ponentades, el temps sol girar cap a llevant i produeix pluges al cap de poc. D'això prové l'altre sentència: «Ponent té una filla casada a llevant, i quan la visita, se'n torna plorant».

Per a precisar una mica més la direcció i la intensitat dels vents, hi ha d'altres noms que corresponen a ventots petits, els quals no bufen gaires hores, com són el «vent fora» o «foranell», el «vent fora i a garbí», etc.

Un senzill gràfic ens donarà una idea molt més precisa que no pas totes les explicacions que hem intentat de donar.

Als noms dels vents que hem enumerat suara, hi corresponen les paraules que, en sentit augmentatiu o diminutiu, donen idea de la intensitat en què bufen. Si ho fan amb molta força, en diem «mestrelada», «tramuntanada», «provençada», etc. Si són vents huracanats, els posem davant la paraula «gropada» i hom diu «gropada de tramuntana», «gropada de llevant». En sentit diminutiu, els vents petits o de poca intensitat, ofereixen en llurs noms les variants següents: «mestraló», «provençotes», «tramuntanota», «gargaló», «llevantot», «xaloquell», «garbinot», «llebetjol», «ponentot» i «terraló».

Hi ha, encara aquesta classificació: «vent per tota la vela», quan és fresc; «vent per un tercerol», «vent pel del mig» i «vent pel petit»; noms corresponents als rissos que cal fer a la vela per a poder navegar en les degudes condicions. D'aquesta manera, hom ha vingut dient: «Gargal per un tercerol», «tramuntana pel petit». No cal dir que el «petit» només s'ha usat quan el vent ha estat quasi huracanat.

També hi ha les brises, més conegudes per ací amb el nom d'oratges: «Oratge de matinada», «oratge de prima», «oratge del golf de Roses» (aquest sol bufar entre nit). Són vents ocasionats per la diferència de temperatura entre el mar i la terra, la qual s'escalfa o es refreda més de pressa que no pas el mar, principalment en diades de molt bon temps. A la costa de roques i penyals, nua de vegetació, també hi bufa un horatge conegut amb el nom de «vent de les penyes»; l'origen els penyals que s'han escalfat com un forn en els dies de forta soledada.

Els patrons més coneixedors de llur ofici, també notaven que el vent a l'hivern, i amb la mateixa velocitat, era molt més dens que no pas a l'estiu, circumstància que calia tenir en compte quan navegaven amb els vents ratxejats de l'època del fred.

El nostre pare, referint-se a la predicció del temps pel vent durant el període comprès entre els finals de la primavera i una bona part de l'estiu, deia de vegades: «En aquest temps, gargal al dematí, bon temps a la tarda».

* * *

En substituir la naturalesa per les forces motrius artificials, desapareixen, poc a poc, els coneixements acumulats per l'experiència d'innombrables generacions marineres, fruit de l'esperit d'observació i d'alertament amb què visqueren aquells homes en lluita constant amb els elements. Sabiduria de la qual aviat no en quedarà ni rastre. També desapareixarà l'art de navegar a la vela, amb tot el seu encant. Igualment van desapareixent els sistemes clàssics de pesca, i àdhuc s'han perdut moltes espècies de peixos que poblaven el nostre mar.

La utilització de mitjans més exterminadors del peix, ocasionaran abans de gaire temps, la misèria total dels pescadors.

MARCEL·LI AUDIVERT

(Cap. XXXIII del llibre inèdit: «L'Estartit i les Medes»)

Pescadors a la platja de L'Estartit.

(Oli de J. M.ª Mascort)